

Boje ruské armády na Kavkaze a v Armenii za světové války (1914—1918).

Věnováno světlé paměti velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče,
vrchního velitele ruských armád.

Koncem roku 1914 byla válečná situace Ruska zkomplikována náhlým vstupem Turecka do války. Jak známo, chování Turecka k Rusku bylo nanejvýše podezřelé již od prvních dní evropského konfliktu. 31. července započata tajně mobilisace turecké armády. Opevnění a minová pole Bosporu a Dardanel byla doplněna a zesílena za vedení německých důstojníků, zvláště generálů Goltzpaši a Limana von Sanderse. Turecké loďstvo bylo uvedeno německým admirálem Souchonem (vlajka na křižníku-dreadnoughtu Sul-tán Yavouz Selim ex Goeben) a Ussedom-pašou do válečného stavu. Turecko nyní víc a více upadalo do osidel Německa, a snad jediný ministr financí Džavid bej zůstával přítelem Trojdohody.

30. září Turecko prohlásilo uzavření Dardanel a odmítlo je otevřít.

29. října přepadlo turecké loďstvo ve smyslu důvěrného rozkazu německé admirality (zcela podle vzoru Japonců v noci s 8. na 9. února 1904) ruské přístavy: Oděsu, Sevastopol, Feodosii a Novorossijsk, kde potopilo některé lodi.

Jakmile dostala ruská vláda zprávy o přepadení ruského pobřeží a loďstva tureckým loďstvem, ihned přerušila diplomatické styky s Tureckem (31. října). Příkladu Ruska následovaly i ostatní dohodové státy příštího dne.

Pro Rusko nebyla tato válka neočekávaná, naopak počítalo s její možností již od prvních dní světové války. Avšak přes to podle plánu velkoknížete Nikolaje Nikolajeviče, vrchního velitele ruských armád, byly ponechány na Kavkaze jen tyto jednotky:

1. kavkazský sbor (20. a 39. divise); 66. pěší divise, 2. kavkazská střelecká brigáda; 1. a 2. plastunské (pěší kozácké) brigády, a konečně 1. a 2. kavkazské kozácké divise. Úhrnem 68 praporů, 48 sotní (kozáckých eskadron) a 184 děla; celkem kolem 100.000 mužů. Tyto síly tvořily kostru kavkazské armády podřízené přímo místokráli Kavkazu generálu-adjutantu hraběti Voroncovu-Daškovovi, který měl pravomoc velitele skupiny armád „fronty“, takže měl úplnou svobodu ve výběru prostředků k útoku i obraně.

Mimo shora uvedená vojska měla se ještě připojit k armádě:

2. turkestanský sbor (jen 4. a 5. turkestanské střelecké brigády) a zakaspická kozácká brigáda, pak 1. kozácká sibiřská brigáda a konečně vojenské oddíly, jež se ad hoc formovaly na Kavkaze.

S těmito silami dohromady mělo míti Rusko: 86 praporů pěchoty, 96 sotní s 258 děl (celkem asi 150.000 mužů).

Dále pak na Kavkaze byly zformovány ještě tyto oddíly: 3. kavkazská střelecká brigáda, 6 družin arménské domobrany a ze Sibíře dojely 2 baterie horského dělostřelectva. Tím stoupl úhrnný počet kavkazské armády na 100 praporů pěchoty, 96 sotní jezdecky a 300 děl, mimo domobranecké oddíly (přes 160.000 mužů).

Význam vstupu Turecka do války.

Vstupem Turecka do války změnila se celá její dosavadní tvářnost. Rusko bylo nuceno poslati část svých vojsk na frontu kavkazskou a černomořskou a pozbylo nejkratšího spojení se spojenci. Německo získalo přístup k tureckým surovinám. Srbsko bylo velice ohroženo, poněvadž stálo přímo na cestě Berlín-Bagdad (přes Bulharsko). Konečně velice se rozšířilo válečné území, poněvadž se dal očekávat vstup dalších balkánských států do války. Na asijských frontách Turecka měly hospodářské zájmy Anglie, Francie, Rusko na jedné straně a Německo na druhé straně. Na turecké přepadení Ruska reagovali ostatní jeho spojenci, a to tím, že anglo-francouzské loďstvo bombardovalo 3. listopadu dardanelské tůžve, Anglie anektovala ostrov Cypr (5. listopadu), obsadila svými sbory z Indie turecké tůžve Šejch-Baid (v jižním cípu Arabie), které nominálně podle smlouvy roku 1870 patřily Francii (9. listopadu) v Mesopotamii na Perském zálivu Basru (23. listopadu) a konečně v odpověď na zahájený turecký pochod Sinajským poloostrovem (obsazení Akabahu, El-Ařiše, El-Nachle a El-Kantary) vyhlásila svůj protektorát nad Egyptem (17. prosince).

Kavkazsko-arménské bojiště, jeho terén a celkový ráz.

Rusko zde mohlo dosíci územních zisků, které by ukojily hospodářské a národní aspirace (pochodem na Cařihrad, dobytí průlivů atd.). Tomu lze děkovati za to, že se jinak druhořadá kavkazská fronta stávala pro Rusko důležitou. K tomu se pojil politický zápas spojenců se středními mocnostmi v Persii. Vedení války bylo tam pro obě strany těžké pro špatné komunikace, hlavně pro nedostatek železnic. Černé moře se proto stalo hlavní tepnou oběma stranám.

Kavkazsko-arménské území je typické horské bojiště s velehořami, těžce schůdnými pro moderní armády. Proto se tam nedá mluvit o jednotné, souvislé frontě, jak tomu bylo jinde. Boje se tam sváděly odděleně a samostatně na místech, kde byl poněkud schůdnější terén, a na pobřeží Černého moře.

Bojovalo se celkem v těchto směrech: Batum-Trapezunt a v údolí řeky Čoroku; na prostoru řeky Olty, kde byl dosti schůdný terén; Kars-Erzerum, kde se sváděly největší a nejdůležitější boje; pak ve směru Erivaň-Alaškert, v údolí řeky Murad-čaj (Západní Eufrat) a konečně v rayonu jezer Vanského a Urmijského, operačním pásmu proti Azerbejdžanu (severní Persii).

Pro Rusko bylo výhodou, že bylo kryto kavkazským pohořím, které samo staví útočníku do cesty skoro nepřekonatelné překážky. Mimo to několik vzorných strategických cest a železnic mu umožňovalo rychle dopravit vojska k Batumu, Karsu, Erivani a Džulfě, ježto ruské loďstvo ovládalo Černé moře, čímž byl usnadněn dovoz posil a zásob pro kavkazskou armádu.

Všeobecný nástup obou armád a jejich válečné plány

(viz náčrtek 1 a oleáta A).

Ačkoli ruská vojska na Kavkaze nebyla příliš četná, odhodlalo se tam Rusko k ofenzivě. Kavkazská armáda byla rozložena podél hranic na frontě asi 600 km od Poti k Batumu až do Džulfy, kryje takto cesty k hlavnímu městu Tiflisu a k středisku naftových průmyslů v Baku.

Hlavní část vojsk tvořila skupina generála Berchmana (velitel 1. kavkazského sboru) v počtu 41 praporů, 24 sotní a 120 děl. Tato skupina vyjma detašovaný oltinský oddíl — generála Istomina (8 praporů a 24 děl) byla poslána do rayonu Alexandropol-Kars-Sarykamyš, který byl nejméně vzdálen od Erzerumu, důležité to křižovatky cest a střediska turecké koncentrace, těžce přístupného a dobře opevněného.

V prostoru erivaňském se soustřeďuje skupina generála Abacijeva (14 praporů, 36 sotní a 66 děl): u Džulfy (proti Azerbejdžanu) skupina generála Černozubova, t. zv. „perský expediční oddíl“ v počtu 8 praporů, 24 sotní a 24 děl. Konečně v Tiflisu právě vystupovaly z vlaků oddíly 2. turkeštanského sboru (generála Judeniče) a sibiřské kozácké brigády (14 praporů, 12 sotní a 48 děl). Ostatních 9 praporů hájilo Batum, Poti a Artvin.

Z toho vidíme, že se ruské síly soustředily ve dvou směrech: Kars-Erzerum a Erivaň-Alaškert.

Obrana pobřeží proti vylodění tureckých vojsk byla svěřena černomořskému loďstvu.

Turecko mělo proti Rusku svou 3. armádu (generál Hassan-Izzet-paša) od Černého moře až skoro k Mossulu, mající téměř veškeré síly její na svém levém křídle proti ruské kavkazské frontě. Proti Rusům tam stály tři turecké sbory (9., 10. a 11.) a dvě jezdecké divise v počtu 81 praporů pěchoty, 35 eskadron jezdectva a 208 děl. V nejbližší záloze byly ještě 2 sbory (24 praporů, 10 eskadron a 126 děl). Úhrnem asi 100.000 mužů. Mimo to při vyhlášení mobilisace (31. července) zformovali Turci ještě blízko frontovního pásma nepravidelné jezdectvo (z Arabů, Kurdů atd.), jehož počet nelze přesně určit.

Turci se rovněž odhodlali útočit proti Rusům a směřovali svým hlavním úderem proti Karsu a vedlejším proti Oltúm, proti kterýmžto místům stálo $\frac{2}{3}$ všech sil 3. turecké armády.

Tedy, jak vidíme, na počátku války byly síly obou stran skoro stejné, ale Turci měli nablízku (v Erzerumu) zálohu, které u Rusů nebylo.

První úlohou kavkazské armády bylo: postupovati proti Erzerumu, zmocniti se Karakilissy a odloučiti tak erzerumskou skupinu Turků od bajazetské. Ostatní oddíly měly krýti hranice.

Operace kavkazské armády od vypuknutí války až do bitvy u Sarykamyše.

Základem ruských válečných operací na kavkazské frontě byla vždycky myšlenka energické ofensivy na turecké území k Erzerumu. Ježto však kavkazská fronta byla velmi oslabena, musily cíle tažení býti poněkud omezeny. Kavkazská armáda měla překročiti hranice a zmocniti se ve středu své strategické fronty rayonu Ardosu. Operace ve středu měly býti zajištěny se strany alaškertského údolí oddílem z Erivaně, o kterém byla již výše zmínka.

„Turci zrádně přepadli naše pobřežní města i černomořské loďstvo. Car nám nařídil, abychom se považovali ve válečném stavu s Tureckem. Vojska armády mně svěřené necht' překročí hranice a napadnou Turky“. Tak psal místokrál kavkazský hrabě Voroncov-Daškov v svém prvním rozkaze kavkazské armádě ze dne 29. října 1914.

V noci s 31. října na 1. listopadu 1914 překročila vojska 1. kavkazského sboru (generál Berchman), operující na karsko-erzerumském směru, hranice ve dvou skupinách: vpravo: oltinský oddíl (generál-poručík Istomin) ve směru Olty-Erzerum a vlevo: sarykamyšský oddíl (generál-poručík Baratov) ve směru Karaorgan-Erzerum.

Předvoj sarykamyšského oddílu 155. pěší kubanský pluk téže noci dobyl zivinské posice a v touž dobu i ostatní kolony všude porážely turecké přední stráže, které byly zatlačovány a nuceny k ústupu.

K 6. listopadu byla tato situace: Oltinský oddíl generála Istomina, kryjící pravé křídlo sarykamyšské skupiny postoupil k Idu a zahnal postupující zde tureckou divisi k Baru. Sarykamyšský oddíl, vedený generálem Baratovem, dobyl po zuřivém boji silně opevněné turecké posice u Kōprikōje, který je důležitou křižovatkou cest celého arménského bojiště. Erivaňská skupina dobyla zatím 3. listopadu pevnosti Bajazet a vyklidila celé Alaškertské údolí od Turků, obsadivši posice na důležitých horských přechodech, čímž kryla levé křídlo a tyl sarykamyšské skupiny a ruské pohraničí před vpády divokých Kurdů. 4. listopadu bylo dobyto Karakilissy. Generál Baratov postoupil po boji u Kōprikōje až k Hassan-Kalem na poloviční cestě mezi Kōprikōjem a Erzerumem, kde však narazil na 11. sbor turecký. Turci totiž k 7. listopadu soustředili v rayoně u Erzerumu celou svou 3. armádu (9., 10. a 11. sbor), celkem 9 divisi, mimo záložní oddíly a Kurdy, a zahájili rozhodný postup proti sarykamyšskému oddílu, ponechavše proti oltinskému jen clonu.

Po prudkém boji u Kōprikōje (7.—12. listopadu) musil generál Baratov, který tam měl jen 39. pěší divisi, 1 brigádu 20. pěší divise a 1 kavkazskou kozáckou divisi, 12. listopadu ustoupiti na čáru Ardos-Chorasan, silně opevněnou již samou přírodou, kde odrážel veškeré turecké útoky, až 16. listopadu mu přišel na pomoc z Alaškertského údolí generál Převalský, který se 3 prapory svých plátunů (pěších kozáků) zahnal 33. tureckou divisi, obchvacující levé křídlo Rusů.

Další posilou (17. listopadu) byl 2. turkenstanský sbor generála Judeniče, který na posici Karaorgan-Zivin zahnal 29. tureckou

divisi, jež hluboce obchvátla pravé ruské křídlo. Tyto posily usnadnily situaci sarakamyšského oddílu a 21. listopadu Turci zanechali všech pokusů vypuditi Rusy z jejich posic.

V této situaci obě strany setrvaly až do první polovice prosince. Sarykamyšský oddíl byl zesílen ještě 2. kubanskou plastunskou brigádou. Na jižním úseku fronty zjistila ruská zpravodajská služba značné zesílení tureckých vojsk v údolí Horního Eufratu (Murad-čaj) a též ve vanském rayoně, blízko perských hranic, jakož i četné kurdské bandy vedené jejich vůdcem Tokyamiro. Tato koncentrace ohrožovala ruské postavení na levém křídle a džulfský oddíl generála Černozubova v Azerbejdžanu. Ruská tamější vojska zahájila tedy ofensivu v celku příznivou pro Rusy. 1. prosince obsadili Rusové města Saraj i Baškalu (západně od Vanského jezera) a porazili Turky nedaleko Vanského jezera. Nastalá zatím turecká ofensiva na hlavním úseku donutila však ruské oddíly stáhnouti se zase k ruským hranicím do rayonu pevnosti Bajazetu (dobyté Rusy již 3. listopadu). Počátkem prosince 1914 vrchní turecký velitel generál Enver paša, turecký ministr vojenství, přibyl se svým náčelníkem štábu německým plukovníkem Bronsart von Schellendorffem do Erzerumu, aby se uchopil sám řízení operací. Jeho ctižádost byla tak velická, že snil již o pochodu Persií na hranice Indie. Podařilo se mu soustřediti $\frac{2}{3}$ svých sil proti Sarykamyši v prostoru u Hasan-Kala.

Plán Envera-paši byl tento: 11. sbor měl poutati Rusy ve směru na Sarykamyš a pak po přepadení Rusů ustoupiti na jih a vázati nadále hlavní ruské voje. 9. a 10. sbor byly poslány k obchvatu pravého ruského křídla po horské silnici od Olty, aby obchvátily Sarykamyš od severu a odřízly hlavní ruské voje od Karsu. Rusové považovali tuto silnici za neschůdnou v zimní době pro větší vojenské oddíly a svou posici u Bardusu, kde tato silnice ústila, za nedobytnou. Severně od oltinské skupiny měly operovati oddíly 1. cařihradského sboru (asi 12.000 mužů), jež měly provésti obchvat Ardahanu, používající povstání ruských mohamedánů v rayoně Batumu. Tento kruh východně od Sarykamyše se měl uzavřítí povstalými Kurdy, organisovanými pro tento účel ještě v míru tureckými emisary. Celý plán se měl provésti rychle a tajně. Proto 9. a 10. turecký sbor byly zbaveny vozatajstva a měly si obstarávati potravu od místního mohamedánského obyvatelstva, které bylo ještě za míru připraveno na možnost podobné akce tureckými agenty.

Celkem měl Enver-paša 3 sbory (9., 10. a 11.) přes 80 praporů pěchoty mimo záložní oddíly a nepravidelné kurdské jezdeckto.

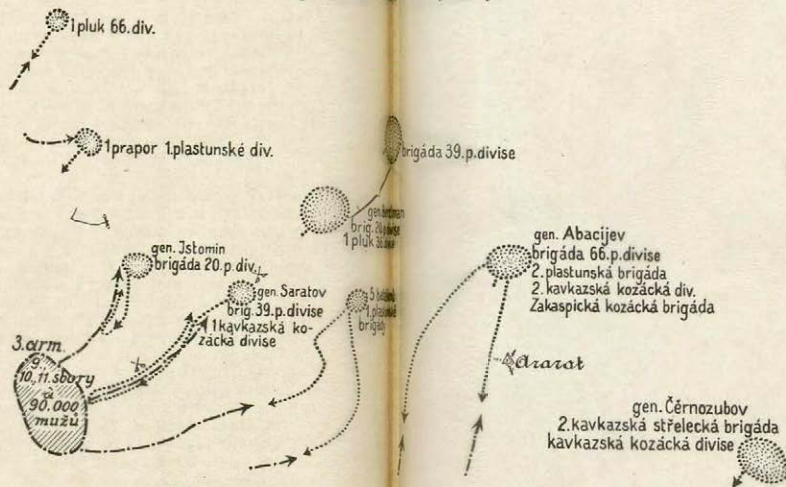
Rozložení ruských vojsk v této době (druhá polovice prosince 1914) bylo toto: V rayoně Id-Ardist stála oltinská skupina pod velením generála Istomina (1. brigáda 20. pěší divise) 3. horský Mozdocký kozácký pluk a oddíl 20. dělostřelecké brigády. Úkolem jejím bylo krytí směr Olty—Erzerum. V rayoně Karaorgan—Zivin byla rozložena sarykamyšská skupina generála Sliusarěnka: 2. turkeštanský sbor, 39. pěší divise; u Chorasanu-Juz-Věranu byla 1. a 2. plastunská brigáda (generál Převalský).

Nalevo od plastunských oddílů stála blízko Dajeru skupina plukovníka Kulěbjakina (1. horský kozácký Mozdocký pluk, 2 prapory 79. pěšího Kurinského pluku a baterie horského dělostřelectva. Spojení mezi oltinskou a sarykamyšskou skupinou obstarávala ar-

Průsvitka A
(příloha na náčrt 1.).

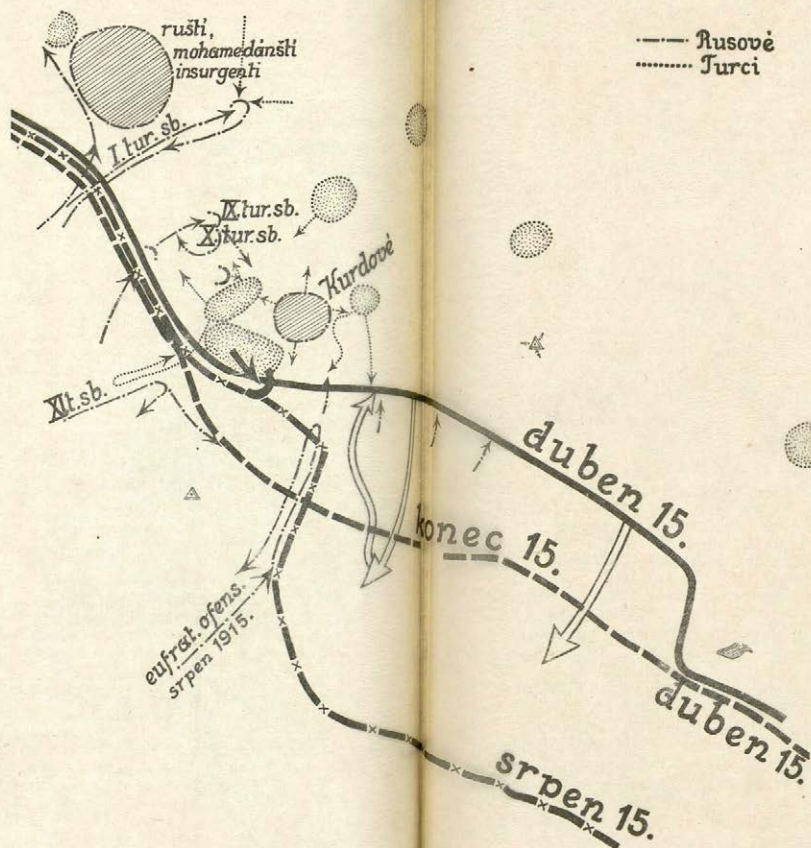
Arménská fronta.

Všeobecná situace a nástup vojsk na počátku války roku 1914.
Operace až k Sarykamyše.

K článku por. I. Tretjakova: Boje ruské armády v Araratu...

Vojenské rozhledy, roč. XI. (1930), číslo 11.

ménská družina. Na půl cestě Karaurgan—Chorasan stála 1. kavkazská kozácká divise pod velením generála knížete Baratova. Zálohu tvořil 80. pěší pluk, který stál v Karaurganu. Vrchním velitelem všech vojsk sarykamyšské skupiny byl pěchotní generál Berchman, jenž měl svůj štáb v Medžingěrtu. Hlavní základna armády byla v Sarykamyši, kde se končí železnice. Dříve než přejdeme k popisu bojů u Sarykamyše, všimněme si alespoň v celkových rysech terénu. Je to horská krajina s průměrnou výškou přes 2000 m, jednotlivé vrchy jsou vysoké přes 3000 m a přechody kolem 2000 m. Říšíská silnice byla jen na ruském území, od Karsu k Sarykamyši a odtud k hranicím na Karaurgan (asi 40 km). Od Karakurtu na Erzerum jde jen silnice velice špatná. Sám Sarykamyš leží v kotlině asi 2200 m nad mořem a jest obklopen horami 3000—3300 m vysokými. Vrchy obklopující Sarykamyš nebyly vůbec ani opevněny ani připraveny k obraně, když je nepřítel obsadil; nebylo lze Sarykamyš hájiti.

19. prosince započaly turecké útoky proti oltinské skupině a též u Barduzského přechodu a rovněž útoky proti Sarykamyši; dne 21. útočí Turci u Olty a u Juz-Věranu a Geraku proti hlavním ruským silám, kde však jsou odraženi. Avšak obchvatné jejich kolony postupují za velkých úsilí a obětí s obdivuhodnou rychlostí a dobývají: Idu (22. prosince), Olty (23.), Bardusu a Pěnjaku (24.) a konečně Artvinu (25.). Tím již značně postoupili do ruského území. Na sever posílali Turci jen slabší krycí oddíly, zatím co jejich hlavní voje směřovaly proti Sarykamyši, který měl býti odříznut od Karsu. Tím se stala celková situace hlavní ruské skupiny velice těžkou, poněvadž čelně byla napadena 11. tureckým sborem a v týlu se jí neočekávaně objevily části jiných sborů 3. turecké armády. Tehdejší náčelník štábu kavkazské armády, dřívější velitel 2. turkestanského sboru, generál Judenič (pozdější vrchní velitel kavkazské armády) požádal radiogramem vrchního velitele kavkazské armády hraběte Voroncova-Daškova o rychlé vyslání 3. kavkazské střelecké brigády, která se formovala v týlu, což bylo splněno. Současně posláno do Sarykamyše 2000 záložníků a 120 praporčků (našich podporučků) právě absolvovavších tifliskou vojenskou školu a k tomu dva kulometné oddíly (16 kulometů). Veškeré tyto záložní oddíly utvořily jádro obrany Sarykamyše a vzdorovaly zuřivým tureckým útokům až do 5. ledna 1915.

Zatím ruské oddíly ustupující na sever dostaly posily z posádek Karsu, Ardahanu, Artvinu i Achalcychu a 30. prosince začíná ruský protiútok. Generál Kalitin, jenž pak roku 1916 velel ruským oddílům při zteči Erzerumu, který smělým úderem sibiřské kozácké brigády znovu dobyl Ardahanu 2. ledna 1915 a postoupil na oltinskou říšískou silnici, dokončil porážku 10. tureckého sboru přchajícího od Sarykamyše a zajal tam 30. tureckou pěší divisi.

Tento zpětný tlak Rusů k Olty působil na ústup 9. a 10. tureckého sboru. Zatím však se dal do boje i neporažený hlavní voj ruské armády (80 praporů) stojící jižněji od Karsu, jenž zatím dostal posily. Jsouce od jihu chráněna jen slabými oddíly vrhla se tato vojska na frontě Karaurgan—Sarykamyš proti 9. a 10. tureckému sboru. Tak vzplanuly nejhouževnatější boje, jež potrvaly od 4. až do 6. ledna a skončily úplnou porážkou Turků. Zatím se situace Turků u Sarykamyše stále horšila. Znavení těžkým pochodem po

zasněžených horských cestách, hladoví a zmrzlí Turci se přiliš vzdálili od své základny (Erzerumu) a vysílili v marných bojích o Sarykamyš. Jejich ústup odtud se rovnal zkáze, jak tomu bývá v obdobných případech. Velká část jich zmrzla v sněhových závějích a příkopech (jen u Sarykamyše v zimě 1914-15 pohřbili Rusové přes 30.000 zmrzlých tureckých mrtvol), ostatní buď zahynuli v bojích anebo byli zajati (asi 25.000 se 100 děly). Fakt jest, že ze 100.000 mužů, které měla 3. turecká armáda, zůstalo po boji u Sarykamyše jen 12.000 mužů. Mezi zajatými byli: velitel 9. sboru generál Hassan-Izzet-paša, velící 3. armádě, jeho náčelník štábu Šerif bej, 3 velitelé divisí (17., 28. a 29.). Z 10. sboru se něco zachránilo na oltinské silnici, kde však padli, jak jsme již slyšeli, do rukou generála Kalitina.

Současně postupem Turků na Olty a Sarykamyš byla zjištěna jejich koncentrace v údolí řeky Olty a za řekou Čorokem, odkudž započali svůj nástup ve směru na Batum a Ardahan. Podařilo se jim zatlačit oltinský oddíl, a dostavše posilu v mohamedánských kmenech, povstavších proti Rusům, objevili se před Ardahanem, kde operovaly oddíly 10. a 11. tureckého sboru a také oddíly bašibozuků dopravených sem z evropského Turecka. Ruská vojska ustoupila k Ardahanu, který vyklidila po houževnatém boji 29. prosince, a ustoupila ještě více na severovýchod. Tím dosáhli Turci svého kulminačního bodu v postupu do vnitra Kavkazu, proniknuvše asi 100 km do ruského území.

Ústup Rusů vzbudil paniku v Tiflisu, kde obyvatelstvo počalo se obávat nepřátelského vpádu, o kterém snili turečtí generálové v čele se samým Enver-pašou. Kdekdo započal obviňovati ruský hlavní stan, který prý nerozvázně zbavoval Kavkaz jeho vojsk. Avšak již 30. prosince ruská protiofensivní generála Kalitina, která vypudila Turky z Ardahanu, donutila je k rychlému ústupu k hranicím.

Vítězství u Sarykamyše a Ardahanu zbavila Rusko velice těžké situace. Avšak pro úplnou porážku Turků a trvalé zabezpečení Kavkazu před novým vpádem bylo nutno porazit ještě boje schopný 11. sbor, operující jako dříve ve směru Erzerum—Sarykamyš. Sbor jsa povzbuzen dočasnými úspěchy pokoušel se zatlačit ruské oddíly k Sarykamyši čelním útokem. Po porážce obchvatných tureckých kolon začínají houževnaté turecké útoky u Karaurganu, které měly za účel krýti ústup zbytků poraženého 9. a 10. tureckého sboru. Rusové však zatím provedli nutná přeskupení na sarykamyšské frontě, a nehledíce na silnou sněhovou vánici a mrazy započali ofensivu. Po houževnatých bojích od 8. do 16. ledna 1915 dobyli opět Rusové silné přírodní zivinské posice. Turci rychle couvli, shazující svá děla do propasti a zanechávající na ústupu raněné a munici. Tím byla nadobro zlomena bojová síla 3. turecké armády pod vrchním velením smělého a energického generála Envera-paši, jenž však nevzal v úvahu obtíže terénu a zásobování na Kavkaze, a také jakost ruského vojska. Enver paša se vrátil do Cařihradu a odevzdal řízení operací svému švakru Havysu Hakky pašovi.

Turci drželi však ještě na ruské půdě Artvin, odkud mohli ohrožovati ruský válečný přístav Batum, který jsa spojen potrubím s Baku, výborně zásoboval ruské loďstvo naftou. Proto dostal ruský přímořský oddíl rozkaz vypuditi tyto vetřelce a zahájit ofensivu. A tak současně se zdařilým postupem v hlavním směru začíná

i vypuzování Turků z území u Čoroku. Turci se tam houževnatě brání, takže teprve počátkem února Rusové tam překročí pohraniční říčku Kapač (26. února 1915). Dva dni potom za pomoci loďstva (batumský detachment černomořského loďstva) dobyli důležitého strategického bodu, tureckého přístavu Chopy. 15. března byl obsazen za pomoci dessantu, podporovaného palbou válečných lodí, další turecký přístav Archave a téhož dne se Rusové zakopali na pravém břehu říčky téhož jména. Tam se pak fronta ustálila až do erzerumské ofensivy Rusů (v lednu 1916). Jiná ruská skupina vytrhla z Ardahanu a sevřela se dvou stran Artvin, obsazený Turky a donutila je, aby jej opustili (29. března). Východně od Sarykamyše byl politicky důležitý rayon Azerbejdžanu, perská to krajina mezi Urmíjským jezerem a Kaspickým mořem. Tam se Turkům za podpory německých emisarů i Kurdů podařilo dobýt několika úspěchů a vzít Tebris, hlavní město této provincie (13. ledna 1915), byli však 30. ledna opět vypuzeni.

Ruský hlavní stan poslal na Kavkaz další kozácké oddíly, takže počet ruských vojsk k 1. dubnu 1915 vzrostl na 153 praporů pěchoty a mimo to v týlu pro ochranu Kavkazu bylo ještě dalších 60. Byl totiž nově utvořen 4. kavkazský sbor. Fronta ruských vojsk v této době probíhala od moře Černého k moři Kaspickému takto (průsvitka B): Archave—Melos—Olty—Chorasan—Karakilissa—Diadin—Choj—Dilman—Urmie—Tebris (poslední čtyři již na perském území v Azerbejdžanu). Gros ruských vojsk stálo v oltinském, karském a erivanškém rayonu, Turci od března pod velitelstvím Mahmuda Kiamyla paši (náčelník štábu německý plukovník Guse) měli proti tomu 175 praporů (de facto sotva 40.000 mužů) a pak nepravdělné bandy Kurdů. Gros tureckých sil bylo rovněž seskupeno ve směru Karsu a Erivaně a silná (60 praporů) záloha stála v Erzerumu.

Turecká porážka u Sarykamyše měla obrovský význam nejen pro Rusko, ale i pro ostatní Dohodu, neboť: 1. zlepšila ruskou situaci na Kavkaze a též i dohodový vliv v Persii, 2. Rusko stáhlo na sebe novou část tureckých vojsk, což usnadnilo situaci Angličanů v Egyptě a Mesopotamii, 3. vznikla nová fronta, která při dobrém vývoji operací mohla způsobit podmanění asijských zemí Turecka, ba i ohrožení Cařihradu, za pomoci černomořského loďstva, čímž by bylo bývalo dosaženo úplného hospodářského sevření ústředních mocností.

Zmíním se ještě několika slovy o operacích černomořského loďstva. Na počátku války neprojevovalo příliš velkou činnost, jsouc složeno většinou ze starých lodí, ale bylo vedeno výborným admirálem Eberhardtem (po něm od roku 1916 Kolčákem) a nedívalo se nečinně na raidy německých křižníků (dreadnoughta Goeben a lehkého Breslau), přepsaných na Sultán Yavuz Selim a Midüllü. Operace Rusů se omezovaly na blokádu anatolského pobřeží, na potápění tureckých transportů a jiných lodí, na zaminování (ponorkami) Bosporu a konečně i na bombardování četných tureckých přístavů (zvláště Zunguldsku). 18. listopadu byl sveden boj u mysu Saryč, jižně od Balaklavy, kde ruská eskadra značně poškodila Goeben, který pak u Bosporu najel na ruské miny a proto byl pak delší dobu z boje vyřazen.

(Příště dále.)